

УДК 338.124

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-5

ТЮРИНА Н. М.

ORCID ID: 0000-0003-1337-1460

e-mail: nilatyurina@gmail.com

КАРВАЦКА Н. С.

ORCID ID: 0000-0002-4490-4402

e-mail: natasha.karvatska@gmail.com

НАЗАРЧУК Т. В.

ORCID ID: 0000-0001-9153-0733

e-mail: nazarchuktatiana@gmail.com

Хмельницький національний університет

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

У статті досліджено еволюцію і причини криз у економіці України за період її незалежності. Проаналізовано динаміку зміни основних макроекономічних показників розвитку економіки України, за результатами якої охарактеризовано три основні кризи та визначено причини їх виникнення. Виконано оцінювання динаміки низки показників, що характеризують результати управління економікою країни. Обґрунтовано, що відсутність результативних структурних змін в економіці країни призвела до накопичення внутрішніх та зовнішньоекономічних дисбалансів. Результати аналізу рейтингового оцінювання економіки України міжнародними організаціями засвідчили стабільно низькі позиції країни. Зроблено висновок, що неефективний економічний розвиток став однією з основних причин погіршення соціального розвитку країни.

Ключові слова: криза, розвиток, економіка, управління.

NILA TIURINA,
NATALIYA KARVATSKA,
TATIANA NAZARCHUK
Khmelnytsky National University

EVALUATION OF SOCIO-ECONOMIC RESULTS OF UKRAINIAN ECONOMY MANAGEMENT

The paper was focused on researching the evolution and the reasons for the crisis in the economy of Ukraine for the period of independence. It was determined that the changes in the social and economic nature of the country's development were followed by discrepancy in power and resources relations as well as in opposition between political forces and business elite. We analyzed the dynamics of changes in the main macroeconomic indicators in the development of the Ukrainian economy. The results showed that large-scale changes had different effects on the development of the national economy, which was characterized by long periods of crisis and short periods of extensive growth. Three main crises in the economical development have been characterized and the reasons for this were identified. We performed an assessment of the multiple indicators dynamics that characterise the outcomes of the economical governance. Specifically, the level of GDP per capita using purchasing power parity, the dynamics of export, import and balance of foreign trade as well as the dynamics of changes in the index of capital investment and the index of economic freedom. It has been established that the presence of effective structural changes in the economy of the country has caused the accumulation of internal and external economic imbalances. The results of the analysis of the rating assessment of the economy of Ukraine by international organizations showed consistently low positions of the country. We concluded that ineffective economic development became one of the main reasons for the deterioration of the social development of the country. Negative indicators of such development were a sharp decline in population, life expectancy, low wages and social security compared to other European countries.

Key words: crisis, development, economy, management.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Наразі Україна святкує тридцятирічний ювілей відновлення своєї незалежності. Увесь цей період країна будує та розвиває власну економіку, становлення якої розпочалося у 90-х роках минулого століття на основі досить потужного базису, про що свідчить відповідне оцінювання Світового банку [1]. Наша країна була регіональним лідером за рівнем промислового виробництва, володіла другим за величиною та рівнем технологічного розвитку промисловим потенціалом у СРСР, тобто, стартові можливості дозволяли стати успішною країною з сильною економікою. Однак, ця мета могла бути досяжною лише за умови вдалої реалізації вірно обраної моделі розвитку національної економіки. Вибір був з таких альтернативних варіантів: активна модель – опора на власний потенціал, інтеграція у глобальну економіку, експортна експансія на умовах порівняльних переваг, тобто виробничо-інвестиційна, високотехнологічна, експортоорієнтована економіка; пасивно-реактивна модель – розвиток економіки під впливом внутрішніх та зовнішніх викликів, адаптація на себе моделей розвитку економік інших країн, опора за зовнішню допомогу.

За три десятиріччя Україна пройшла важкий шлях змін планової економіки на ринкову, інтеграційні процеси у глобальне світове господарство, внутрішні політичні, економічні кризи та негативну дію світової

фінансової кризи. Усе це супроводжувалось, відповідно до зазначених змін, поступовою та найважчою перебудовою свідомості людей у процесі становлення громадянського суспільства. Часові горизонти цих перетворень не завжди співпадали. Як показав час – перевага була надана другій моделі розвитку економіки, яка з часом набула олігархічно-монополістичних рис з високим рівнем корупції. І за дослідженнями Українського інституту майбутнього Україна протягом 30-ти років незалежності показала одну із найгірших динамік розвитку економіки серед країн Центральної та Східної Європи, а рівень ВВП на душу населення нижчий від багатьох країн колишнього СРСР [4]. Як наслідок, за щорічним економічним рейтингом Bloomberg (Bloomberg Innovation Index, 2020) серед 60 національних економік, економіка України посіла 56 місце за рівнем безробіття та інфляції [2].

Для кращого розуміння та осмислення такої негативної трансформації української економіки розглянемо етапи її розвитку за період незалежності.

Аналіз досліджень та публікацій

Зміни соціально-економічного характеру розвитку країни супроводжувалося протиріччями у відносинах власності та розподілі ресурсів. Управління за таких умов потребувало відповідного науково-теоретичного базису. До науковців, які практично займалися дослідженням економічного зростання за умов політичної та економічної невизначеності, можна віднести: О. Алімова, О. Амошу, В. Гейца, В. Ланового, О. Усенко, В. Пензеніка, О. Охрименко, О. Савченко, І. Курило та ін. Незважаючи на численні дослідження різних аспектів управління економікою України у вітчизняній економічній науці й досі не склався цілісний підхід щодо напрямів та способів такого управління саме в умовах невизначеності. Теоретичні доробки науковців носили більше дискусійний та рекомендаційний характер і тому не знайшли достатнього практичного застосування. Крім того, правлячі політичні еліти країни не завжди дослуховувались до професійних рекомендацій науковців та не залучали їх до практичного управління економікою.

Формулювання цілей статті

Метою статті є проведення аналітичного оцінювання соціально-економічних результатів (наслідків) управління економікою України за період її незалежності.

Виклад основного матеріалу

Наше дослідження розпочнемо з оцінювання основних показників, що найбільш повно характеризують стан розвитку економіки України, а саме: індекс валового внутрішнього продукту (ІВВП) та індекс промислового виробництва (ІПВ). Період дослідження – з 1991 по 2020 роки, усі необхідні дані наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка зміни основних макроекономічних показників розвитку економіки України

Показники розвитку економіки країни	Рік									
	ІВВП, %	91,3	90,1	85,8	77,1	87,8	90,0	97,0	98,1	100,2
ІПВ, %	–	–	–	–	–	–	–	–	–	112,9
Показники розвитку економіки країни	Рік									
	ІВВП, %	109,2	105,2	109,3	112,1	102,7	107,1	107,9	102,1	84,1
ІПВ, %	114,2	107,0	115,2	112,5	102,4	106,2	105,5	96,9	78,1	112,2
Показники розвитку економіки країни	Рік									
	ІВВП, %	105,2	100,2	100,0	93,4	90,1	102,4	102,5	103,2	103,2
ІПВ, %	108,0	99,3	95,7	89,9	87,7	104	101,1	103	99,5	104,5

Джерело: згруповано авторами на основі даних [3]

Наведені дані в таблиці 1 свідчать про те, що в економіці України відбулись три масштабні кризи: перша – 1991–2000рр., друга – 2008–2009 рр., третя – 2013–2015рр. Тобто увесь час розвитку економіки України можна розглядати як постійну зміну передкризового періоду, самої кризи та післякризового періоду.

Основна причина першої кризи – розпад СРСР, розрив усіх традиційних господарських зв'язків щодо розподілу та кооперації праці, енергетична залежність від інших країн, низький рівень конкурентоспроможності продукції, відсутність досвіду господарювання у ринкових умовах тощо. Пік кризи – 1994 р., де падіння ВВП склало 22,9 % до попереднього року. У 2000 році ВВП України складав третину від рівня 1991 року і лише через 16 років (у 2016 р.) значення цього показника сягнуло рівня 1990 р. Переломним періодом розвитку економіки став 1999 р., після якого спостерігається позитивна динаміка зміни ВВП країни аж до 2009 року. Індекс промислового виробництва у цей період також показує позитивну динаміку. Найбільш успішний період спостерігався упродовж 2003–2004 років – ІПВ має максимальне значення 115,2 % (2003 р), як результат у 2004 році зростання ВВП становило 12,1 %. Це в більшій мірі було пов'язано зі сприятливою динамікою цін на метали на зовнішніх ринках, частка яких у структурі експорту

країни складала близько 40 % [3]. Однак, такий розвиток країни носив виключно екстенсивний характер, зважаючи, що економіка залишилась енерговитратною, низькопродуктивною, слабо диверсифікованою, неконкурентоспроможною, залежною від зовнішніх джерел сировинних та енергетичних ресурсів.

Друга криза стала наслідком дії світової фінансово-економічної кризи, що розпочалась в 2007 році у США. Економіка України була не готова протистояти проявам світової кризи технологічно, технічно та фінансово. Основна причина вразливості економіки України до впливу цієї кризи – надмірна її відкритість (частка експорту складала близько 50 % ВВП). Інші причини негативного впливу на економіку країни такі: низький рівень конкурентоспроможності, недостатня розвиненість банківського сектору, відсутність державної підтримки фінансової системи, неефективні державні регулятори реального сектору економіки, корупція тощо. Все це разом призвело до зниження ВВП у 2009 р. до попереднього року на 15,9 %, зниження ІПВ становило 21,9 %.

Основна причина третьої кризи в українській економіці - протистояння політичних сил, бізнес-еліт та громадянського суспільства через відмову керівництва України від Європейського вектору розвитку. Інші причини були такими: анексія АР Крим та військові дії на Сході України, високий рівень корупції, низький рівень довіри до системи державного управління, зниження купівельної спроможності фізичних та юридичних осіб, низький рівень інвестиційної привабливості, надмірний рівень боргового навантаження на економіку тощо. Падіння ВВП у 2015 році складало 9,9 %, ІПВ – 12,3 %, а рівень інфляції сягнув майже 50 %, знецінення національної валюти становило більше ніж 300 %.

Починаючи з кінця 2019 року, під впливом всесвітньої пандемії, у 2020 році спостерігаємо зниження валового внутрішнього продукту на 4 %, однак, на противагу цьому, індекс промислового виробництва зростає трохи більше зазначеної величини. Поки що рано стверджувати про початок четвертої кризи в економіці країни, зважаючи на високу ступінь непередбачуваності ситуації, пов'язаної із тривалістю зазначеної пандемії. Ще не зрозуміло, чи це початок нової кризи, чи короткий період негативного впливу зовнішнього фактору.

У попередніх працях ми досліджували причини, що провокували кризи в різних соціально-економічних системах, починаючи з XVIII ст., знайомились з напрацюваннями класиків економічної науки (Д. Рікардо, К. Маркс, С. Сімонді, Д. Кейнс, П. Самуельсон, М. Туган-Барановський та ін.) щодо причини цих криз. Узагальнення всіх, визначених ними, причин зводиться до такого: несправедливість у розподілі результатів, що продукуються економічними системами, диспропорції між інвестуванням, виробництвом та споживанням. Приходимо до висновку, наразі мало що змінилось, основні причини, за виключенням форс мажорних, як то, до прикладу, світова пандемія COVID-19, актуальні також і за сучасних умов. Поки важко спрогнозувати негативні наслідки дії пандемії та тенденції розвитку як світової економіки, так і економіки України, зокрема. Однак, уже у 2020 році практично усі економіки світу відчували на собі негативний вплив цього зовнішнього чинника, про що свідчать їх економічні показники.

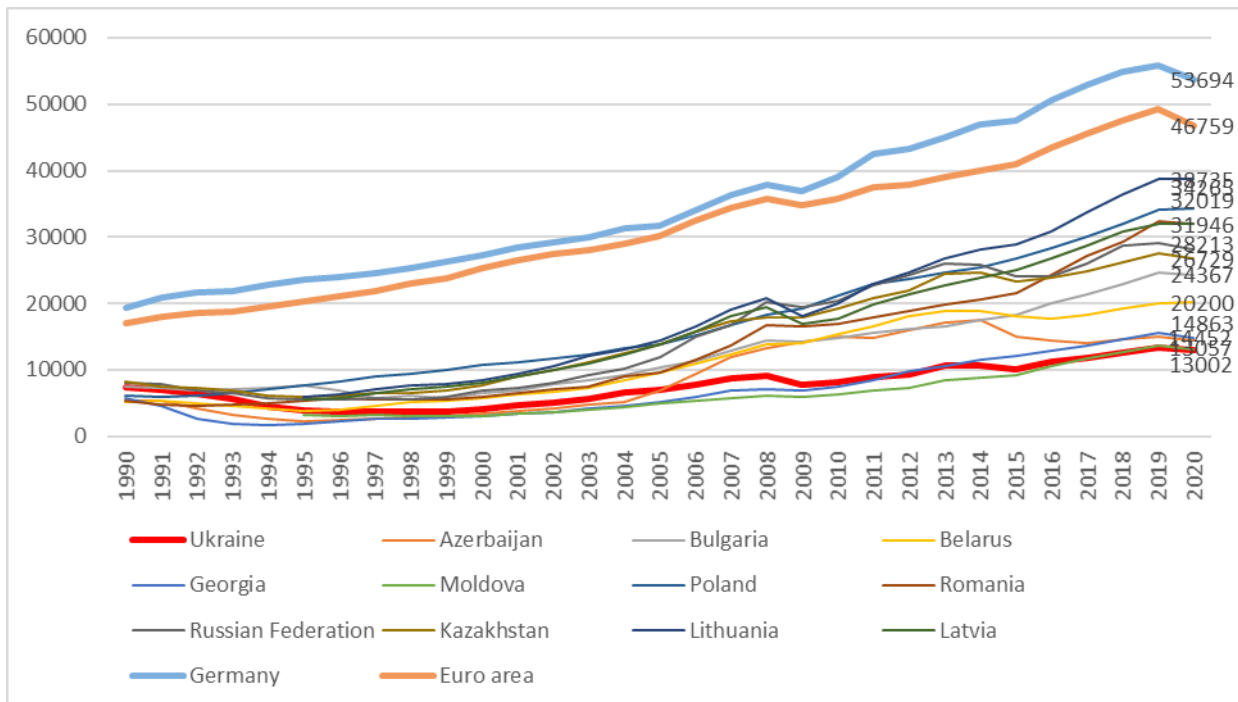

Рис 1. ВВП (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення, дол. США
Джерело: сформовано авторами на основі даних [5]

Далі розглянемо динаміку рівня ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності). В Україні, за оцінюванням Світового Банку, у 2020 р. цей показник складає 13,057 тис. дол. США і свідчить про низький рівень трудової активності населення і якості життя в країні. Незважаючи на щорічне зростання рівня цього показника його значення є суттєво нижчим, ніж у країнах із розвинутою економікою, та меншим, ніж у інших республіках бывшего СРСР, що мали гірший потенціал на момент його розпаду (рис. 1).

Важливою складовою будь-якої національної економіки є зовнішньоекономічна діяльність. Ми раніше уже зазначали, що українська економіка є експортно орієнтованою, її експортна квота сягає майже 50 % від обсягів ВВП, це свідчить про надмірну залежність нашої економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків. В структурі експорту переважає продукція з низькою доданою вартістю та низьким рівнем інноваційно-технологічного розвитку, майже дві третини експорту – сировинні товари, що підтверджує пасивну роль України у міжнародному розподілі праці. Відсутність результативних структурних змін в економіці країни призвело до накопичення зовнішньоекономічних дисбалансів. На рис. 2 наведено статистичні дані щодо обсягів експорту та імпорту країни з 1996 по 2020 рр. [3].

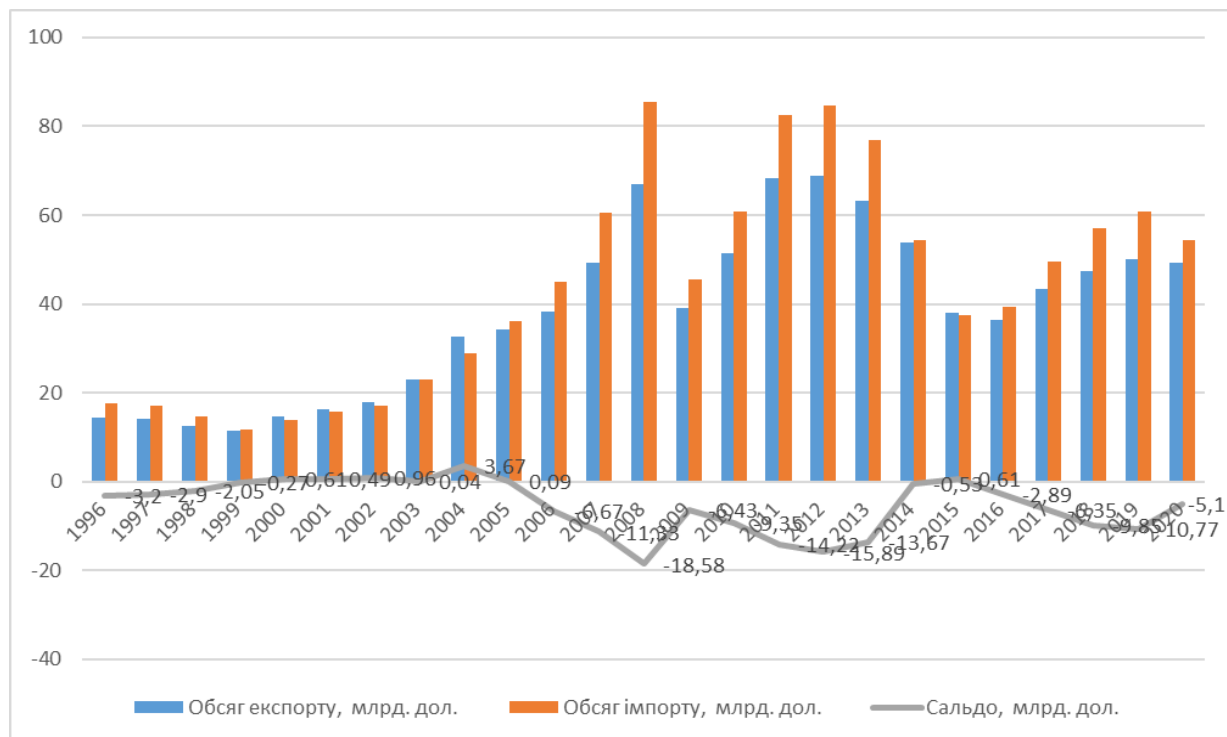

Рис. 2. Динаміка експорту, імпорту та сальдо зовнішньої торгівлі України, млрд. дол.

Джерело: сформовано авторами на основі даних [3]

За період, що аналізується спостерігаємо позитивне сальдо у співвідношенні експорту та імпорту з 2000 по 2005 рр. У цей період, за даними таблиці 1, відбувається відносно стабільний етап розвитку економіки, але не за рахунок підвищення її ефективності, а, як ми уже зазначали, за рахунок сприятливої кон'юнктури цін на зовнішніх ринках на метали, що складала вагомий складову у структурі експорту того періоду. З 2006 р. – негативне сальдо, чистий експорт України має від'ємне значення, що обумовлено зростанням імпорту, зокрема обсягів енергоносіїв, зважаючи на енергетичну залежність країни, та нестабільністю обсягів експорту. Як наслідок – це призвело до знецінення національної валюти і було причиною загострення негативного впливу кризових явищ, що відбувались у світовій економіці на економіку України. Від'ємне сальдо у зазначеному співвідношенні свідчить також про фінансову залежність економіки нашої країни від зовнішніх кредитних ресурсів та провокує збільшення зовнішнього боргу, що підтверджують статистичні дані. За період незалежності нашої країни її зовнішній борг має стабільну негативну динаміку до збільшення в абсолютній величині (від 0,4 млрд дол. США у 1992 до 84,37 млрд дол. США у 2019 р., тобто зростання в абсолютній величині більше ніж у 200 разів!) та до збільшення негативного співвідношення величини державного боргу до обсягу ВВП (2008 р. – 1: 0,78; 2019 р. – 1: 3,33). За підсумками 2020 р. валовий зовнішній борг становив 80,8 % ВВП, а зовнішній державний борг – 36,2 % ВВП [3,4].

Економіка будь-якої країни не може ефективно розвиватись без інвестицій. Світовий досвід переконує, що недостатнє інвестування призводить до втрати конкурентоспроможності національної економіки, моральному і фізичному зношенню основних фондів, спаду виробництва та збільшенню собівартості продукції. На рис. 3 відображено динаміку змін індексу капітальних інвестицій за період з 1995 по 2020 рр. Піки зменшення зазначеного показника по окремих роках (1995–1996, 2008–2009 та 2014–2015 роки) підтверджує

кризові періоди розвитку економіки. Інвестування в нашу економіку для інвесторів залишається високо ризикованою справою і тому Україна є низько конкурентоспроможною з точки зору залучення інвестицій у порівнянні з іншими країнами.

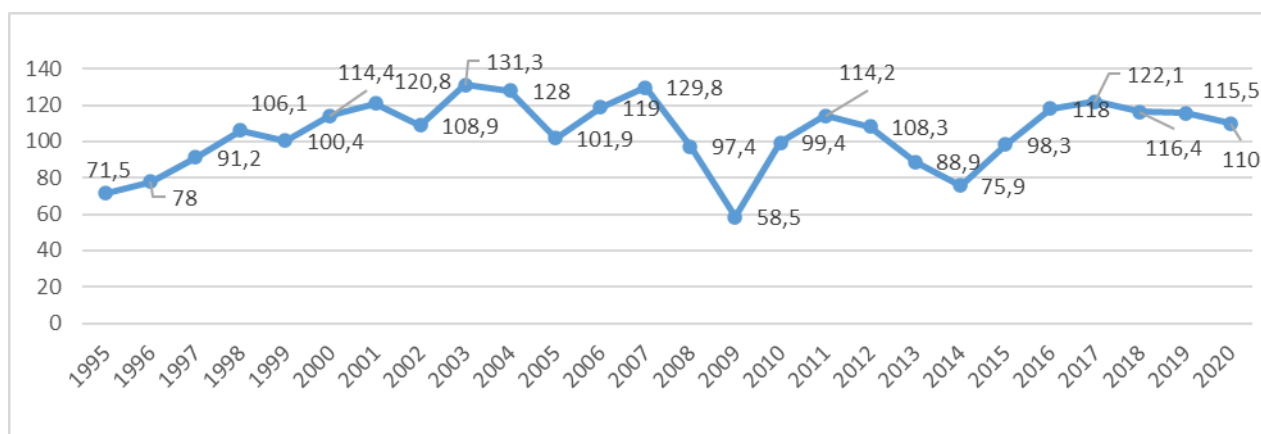

Рис. 3. Індекс капітальних інвестицій, %

Джерело: сформовано авторами на основі даних [3]

Екстенсивний розвиток економіки України, низький рівень її конкурентоспроможності, проблеми з економічною свободою та легкістю ведення бізнесу, високий рівень корупції тощо підтверджує її рейтингове оцінювання міжнародними організаціями. Найбільш авторитетними рейтинговими оцінками щодо конкурентоспроможності країн вважають дослідження, які проводять Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) та Інститут розвитку менеджменту (Institute of Management Development).

Таблиця 2

Рейтингове оцінювання економіки України міжнародними організаціями

Індекс, організація	Кількість країн, що оцінювались	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018	2018–2019	2019–2020	2020–2021
		Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI – Global Competitiveness Index), <i>World Economic Forum</i>	134–144	82	89	82	73	84	76	79	85	81	83
Індекс конкурентоспроможності (IMD – The IMD World Competitiveness Yearbook), <i>Institute of Management Development</i>	63	57	57	56	49	49	60	59	60	59	54	55	54
Індекс економічної свободи (Index of economic freedom), <i>The Heritage Foundation & The Wall Street Journal</i>	178–180	153	162	164	163	155	162	162	166	147	147	134	127

Джерело: згруповано авторами за даними [6–8]

Оцінювання за міжнародними рейтингами за показниками економічної конкурентоспроможності (табл. 2) свідчить, що Україна має стабільно низькі позиції. У 2019 році наша країна за Індексом глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму посідає 85-те місце із 141-ї країни. Згідно зі звітом, основний регрес зафіксовано у сфері фінансових систем, сфері охорони здоров'я, погіршилися показники впровадження ІКТ та макроекономічної стабільності. Водночас покращуються позиції країни за критеріями «ринок товарів», «ринок праці», «інституціональний розвиток», освіта та рівень розвитку бізнесу [9]. У 2020 р. WEF припинило складання рейтингів глобального Індексу конкурентоспроможності, замінивши щорічне видання спеціальним, де запропонований докладний опис пріоритетів відновлення і відродження конкурентоспроможності. У спеціальному випуску аналізуються історичні тенденції факторів конкурентоспроможності, а також думки фахівців WEF щодо майбутніх пріоритетів глобальної економіки. Україна не увійшла до вищезазначеного дослідження економічних можливостей і перспектив, проведеного фахівцями WEF, має послуговуватись загальними пропозиціями та рекомендаціями, розробленими цією організацією для формування своєї державної політики з трансформації економіки щодо підвищення конкурентоспроможності в нових умовах [10]. За індексом конкурентоспроможності (The IMD World Competitiveness Yearbook) Україна залишається найменш конкурентоздатною в регіоні Західної та Східної Європи.

За індексом економічної свободи рейтингу американського аналітичного центру The Heritage Foundation економіка України визначена як «переважно не вільна». За цими даними, показник економічних

свобод в Україні – 54,9 зі 100 можливих у 2020 році (рис. 4). Спостерігаємо тенденцію до покращення, однак Україна все одно ще залишається серед низки країн, які перебувають у другій найнижчій категорії економічних свобод.

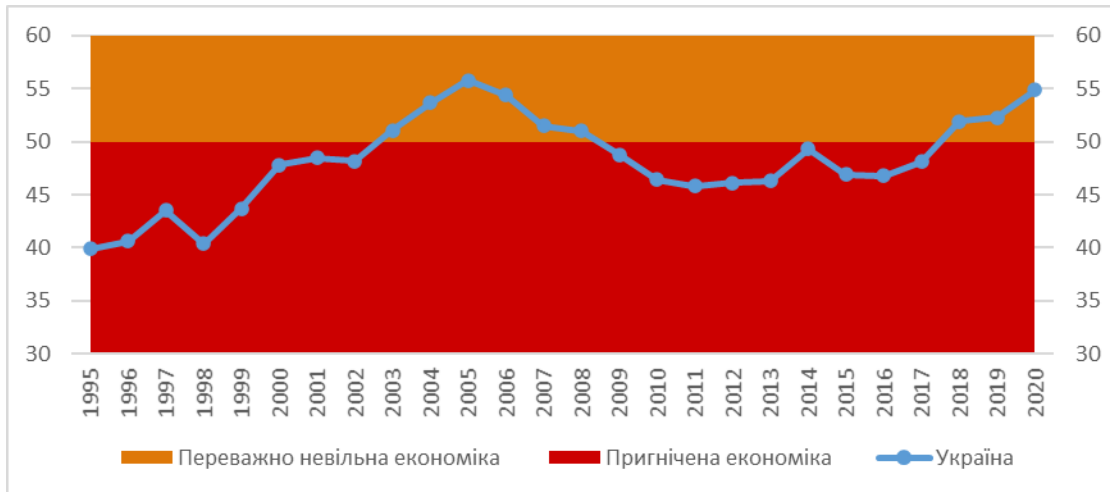

Рис. 4. Динаміка індексу економічної свободи (Index of economic freedom), The Heritage Foundation & The Wall Street Journal
Джерело: побудовано за даними [11]

Негативні тенденції зміни економічних показників спровокували різке погіршення соціально-економічного стану, скорочення населення країни в цілому та економічно-активного населення зокрема, що безперечно є найгіршим наслідком у розвитку економіки України. В таблиці 3 наведено дані, що характеризують основні соціально-економічні показники країни за період з 1997 по 2020 рр. [3].

Таблиця 3

Динаміка зміни основних соціально-економічних показників України

Соціально-економічні показники країни	Рік											
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Чисельність населення, млн осіб	50,82	50,37	49,92	49,43	48,92	48,20	47,83	47,47	47,12	46,79	46,51	46,26
Середньомісячна заробітна плата, дол.	75,38	44,65	34,12	42,32	58,70	70,58	86,71	111,14	159,64	206,23	267,52	234,55
Кількість пенсіонерів, млн осіб	14,49	14,53	14,52	14,53	14,45	14,42	14,38	14,35	14,07	14,05	13,94	13,82
Середній розмір місячної пенсії, дол.	27,36	15,23	11,64	12,68	15,80	22,97	25,62	34,34	62,61	80,55	94,73	100,78
Соціально-економічні показники країни	Рік											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Чисельність населення, млн осіб	46,05	45,87	45,71	45,60	45,50	43,00	42,84	42,67	42,49	42,27	42,03	41,63
Середньомісячна заробітна плата, дол.	238,70	281,22	329,55	378,58	408,48	220,69	174,79	190,62	253,11	320,16	443,16	437,6
Чисельність пенсіонерів, млн осіб	13,75	13,72	13,74	13,82	13,64	13,53	12,15	12,30	11,96	11,73	11,33	11,13
Середній розмір місячної пенсії, дол.	117,01	129,70	144,17	156,80	184,00	96,78	65,90	62,50	65,14	89,54	111,97	109,05

Джерело: зсформоване авторами за даними [6–8; 12–13]

Аналізуючи статистичну звітність за чверть століття (табл. 3) підсумовуємо таке. Чисельність населення України щорічно невинно зменшується: з 50,82 млн осіб у 1997 році до 41,63 млн осіб у 2020р. Найбільша чисельність України була у 1993 році та складала 52,2 млн осіб [3]. Орієнтовне загальне зниження чисельності населення за тридцятирічний період перевищує 9 млн осіб. Однак відсутність (з 2001 р.) офіційного перепису населення не дозволяє визначити більш точну величину зниження. Питома вага пенсіонерів у загальній чисельності населення за досліджуваний період складає приблизно третину (від 28,24 % до 31,47 %). Середньомісячна пенсія в Україні ледь перевищує 100 дол. США. Рівень заробітної плати в країні у рази нижчий, ніж у європейських країнах.

За демографічною статистикою спостерігаємо: різниця між динамікою народжуваності та смертністю в Україні за останні 10 років негативно перевищувала загальноєвропейські показники у 3–5 разів; Україна переживає бум внутрішньої та зовнішньої трудової міграції. На роботу за кордон за останні 20 років виїхало за різними джерелами від 7 до 15 % економічно активних громадян (від 4 до 8 млн українців); середня тривалість життя українців – найнижча у Європі (у 2019 році: чоловіки – 67 років, жінки – 77 років), що на 10 років менше, ніж у країнах Західної Європи [12]. Однією з причин зазначеної тривалості життя в Україні

є низький рівень соціальної активності людей похилого віку внаслідок незадовільного рівня їх пенсійного забезпечення. За даними першого півріччя 2020 року (це останні дані Держстату про доходи і споживання), рівень бідності становить 51 % [13].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Таким чином, за досліджуваній період Україна пройшла важкий шлях ринкових перетворень, подальшої інтеграції у глобальне світове господарство, поступової трансформації громадянського суспільства. Її економіка розвивалась під негативним впливом трьох фінансово-економічних і політичних криз та світової пандемії COVID-19. Усі перетворення в економіці країни, що супроводжувались дією чинників соціально-економічного, інвестиційно-фінансового та організаційно-технологічного характеру, спровокували асиметрію у відносинах власності, розподілі ресурсів тощо. Такі масштабні зміни мали різний вплив на розвиток національної економіки, який характеризувався довготривалими кризовими періодами та короткими періодами екстенсивного зростання. Міжнародне рейтингове оцінювання економіки України підтвердило проблеми з її конкурентоспроможністю та інші, що заважали ефективному розвитку. Україна не змогла побудувати успішну ринкову економіку за зразком розвинутих країн через відсутність захисту прав власності та умов вільної конкуренції, неефективності судової системи, надмірної урегульованості секторів економіки тощо.

Неефективний економічний розвиток став однією із основних причин погіршення соціального розвитку країни, індикаторами якого стало різке зниження чисельності населення, тривалості його життя, низький рівень заробітної плати і соціального забезпечення у порівнянні з іншими європейськими країнами.

Наразі новий виклик світовій соціально-економічній системі та економіці України зокрема – COVID-19. Масштаби його впливу спрогнозувати поки дуже важко. Попередній 2020 рік підтвердив негативний вплив пандемії на світову економіку. Однак масштаби впливу напряду залежать від запасу фінансової міцності національних економік та гнучкості управління ними. Тільки професійний і ефективний державний менеджмент, що вірно визначає стратегічні пріоритети, здатний позитивно використовувати кризову ситуацію для оновлення національної економіки та виведення її на новий рівень розвитку.

Література

1. DataBank. World Development Indicators // World Bank Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/>
2. Bloomberg Innovation Index (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uifuture.org/publications/30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny-ekonomichni-pidsumky/>
5. World Bank. GDP per capita, PPP (current international \$) – Azerbaijan, Belarus, Russian Federation, Ukraine, Lithuania, Latvia, Kazakhstan, Georgia | Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [worldbank.org](https://data.worldbank.org/)
6. World Economic Forum. Global Competitiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports>
7. IMD world Competitiveness [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://worldcompetitiveness.imd.org/>
8. Index of economic freedom. The Heritage Foundation & The Wall Street Journal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.heritage.org/index/>
9. Україна опустилася на 85-е місце в щорічному рейтингу конкурентоспроможності WEF. Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html>
10. Конкурентоспроможність України 2020–2021. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України [Електронний ресурс] / Департамент розвитку електронних комунікацій. – К., 2021. – Режим доступу: <https://cip.gov.ua/services/cm/api/attachment/download?id=37433>
11. Драчук С. Економіка України: знову «переважно не вільна» і остання за свободою в Європі [Електронний ресурс]. – 18 березня 2020. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-indeks-ekonomichnyx-svobod/30495739.html>
12. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm
13. Рівень бідності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric_society/3179054-riven-bidnosti-v-ukraini-perevisue-50-demografi.html

References

1. DataBank. World Development Indicators // World Bank Group [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://data.worldbank.org/indicator/>
2. Bloomberg Innovation Index (2020) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Ukrainskyi instytut maibutnoho [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu <https://uifuture.org/publications/30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny-ekonomichni-pidsumky/>
5. World Bank. GDP per capita, PPP (current international \$) – Azerbaijan, Belarus, Russian Federation, Ukraine, Lithuania, Latvia, Kazakhstan, Georgia | Data [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : worldbank.org
6. World Economic Forum. Global Competitiveness Index [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.weforum.org/reports>
7. IMD world Competitiveness [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://worldcompetitiveness.imd.org/>
8. Index of economic freedom. The Heritage Foundation & The Wall Street Journal [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.heritage.org/index/>
9. Ukraina opustylasia na 85-e mistse v shchorichnomu reitynhu konkurentospromozhnosti WEF. Informatsiine ahentstvo Interfaks-Ukraina [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html>
10. Konkurentospromozhnist Ukrainy 2020-2021. Informatsiinyi ohliad ta sytuatsiinyi analiz. Administratsiia Derzhavnoi sluzhby spetsialnoho zviazku ta zakhystu informatsii Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Departament rozvytku elektronnykh komunikatsii. – K., 2021. – Rezhym dostupu : <https://cip.gov.ua/services/cm/api/attachment/download?id=37433>
11. Drachuk S. Ekonomika Ukrainy: zнову «perevazhno ne vilna» i ostannia za svobodoiu v Yevropi [Elektronnyi resurs]. – 18 bereznia 2020. – Rezhym dostupu : <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-indeks-ekonomichnyx-svobod/30495739.html>
12. Demografichna ta sotsialna statystyka / Naselessnia ta mihratsiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm
13. Riven bidnosti v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.ukrinform.ua/rubric_society/3179054-riven-bidnosti-v-ukraini-perevisue-50-demografi.html

Надійшла / Paper received : 14.08.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021